Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та освіти

ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of Science and education

№ 10(28) 2024

Видавнича група «Наукові перспективи»

Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»

«Вісник науки та освіти»

(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)

Випуск № 10(28) 2024

Київ – 2024

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization
"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")

Issue № 10(28) 2024

Kiev – 2024

ISSN 2786-6165 Online

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. № 10(28) 2024. С. 1618

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління (Рішення від 31.10.2024, № 15/10-24)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального вихованн та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а, також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.
Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

Редакційна колегія:

- Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- Головня Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Bandrivska N.M., Andriichyk O.B. 18
THE DEVELOPMENT OF ENGLISH GRAMMAR

Borolis I.I., Denysenko V.M. 26
BLENDING AS A MANIFESTATION OF THE FLEXIBILITY AND MOBILITY OF THE ENGLISH LANGUAGE

Khalabuzar O.A. 44
ONOMATOPOEIA, SIMILE, METAPHOR, EPITHETS AS THE FEATURES OF LEIGH BARDUGO'S FANTASY WORLDS' CREATION

Lytvyn S.V., Sikaliuk A.I., Perminova V.A. 53
LINGUOCULTURAL PARAMETERS OF ARTIONYMS

Minenko O.V., Krichker O.Yu., Yeremeieva N.F. 67
LEXICAL INNOVATIONS IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE WARTIME DISCOURSE

Riabovol S.L. 77
THE ADVANTAGES OF TASK-BASED LEARNING AT ENGLISH LANGUAGE CLASSES FOR NON-PHILOLOGICAL FACULTIES STUDENTS

Бабій І.М., Лушпинська Л.П., Касіянчук В.Ю. 88
ПОРІВНЯННЯ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА: СЕМАНТИКА, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ

Безносюк Ю.П. 103
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛІНГВІСТИЧНУ ОСВІТУ

Біляцька В.П. 119
ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІЗАЦІЇ В СТРУКТУРІ РОМАНУ ПЕТРА КРАЛЮКА «ДАНИЛО ОСТРОЗЬКИЙ: ОБРАЗ, ГАПТОВАНИЙ БІСЕРОМ»

Бондаренко О.О. 132
КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ Й РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ЛІНГВОІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ (ХХ- ПОЧ. ХХІ СТ.)

Ботвин Т.М., Пилипець О.В., Сидор А.Р. 147
РОЗВИТОК МЕТОДІВ СТРУКТУРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Фещенко І.О. 1575
ІСТОРИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ НІВЕЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

СЕРІЯ «КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО»

Слободинський Д.К. 1584
ВПЛИВ ЕКСПЕРТИЗИ НА ОЦІНКУ АНТИКВАРНОЇ КЛИНКОВОЇ ЗБРОЇ

СЕРІЯ «СОЦІОЛОГІЯ»

Балановський Я.М., Бержанір А.Л. 1595
СОЦІОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ НА ТЕМУ СВІДОМОСТІ ВЕЛИКИХ СОЦІАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

Оболенцев В.Ф. 1607
МЕХАНІЗМИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

ВІСНИК науки та освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №10(28)2024
серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія
Bulletin of Science and Education

СЕРІЯ «СОЦІОЛОГІЯ»

УДК 316.6

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1595-1606

Балановський Ярослав Михайлович кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20301, тел.: (04744) 3-45-82, https//orcid.org/0000-0003-2323-5956

Бержанір Анатолій Леонідович кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20301, тел.: (04744) 3-45-82, https//orcid.org/0000-0002-3224-5008

СОЦІОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ НА ТЕМУ СВІДОМОСТІ ВЕЛИКИХ СОЦІАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

Анотація. У статті обґрунтовано теоретичну концепцію становлення, розвитку свідомості соціальних спільност. Доведено значний евристичний потенціал поняття «свідомість соціальної спільноти» у процесі інтерпретації соціокультурних вимірів актуального стану українського суспільства.

Досліджено соціальний механізм формування свідомості соціальних спільнот. Встановлено, що свідомість соціальної спільноти є системною цілісністю свідомостей тих індивідуальних соціальних суб'єктів, які своїми взаємодіями, взаємозв'язками, взаємозалежностями таку соціальну спільноту творять.

Визначено зміст поняття «свідомість соціальної спільноти». Розкрито взаємозв'язки змісту понять «свідомість соціальної спільноти», «свідомість індивідуального соціального суб'єкта», а також проаналізовано соціальну сутність цих взаємозв'язків.

Виокремлено сутність свідомості соціальних спільнот, яка є надіндивідуальною якісною визначеністю, що твориться взаємодіями трьох основних структурних елементів соціальної спільноти, виокремлених за критеріями рівня когнітивної соціалізації, інтенсивності соціальної інтеракції, потенціалу соціальної енергії.

Встановлено, що свідомість соціального суб'єкта виявляється через дії, спрямовані на задоволення його інтересів та потреб. Відповідний рівень свідомості соціальної спільноти визначається пропорцією структурних ланок цієї спільноти, вирізнених за показниками соціокультурних вимірів. Свідомість соціальної спільноти є динамічним соціокультурним виміром, флуктуації якого здійснюються у межах певного діапазону і його полюсами є максимально високий та мінімально низький рівень.

Проаналізовано процес формування свідомості соціальної спільноти. На підґрунті здійсненого аналізу виокремлено соціокультурні виміри, сукупність яких окреслює абрис свідомості соціального суб'єкта безвідносно до його видової специфіки.

Виявлено, що будь-яка соціальна спільнота специфічними ланками своєї структури має три групи індивідів – першу із них характеризує максимально високий, другу – середній, а третю – мінімально низький рівень когнітивної соціалізації, інтенсивності соціальної інтеракції, енергетичного потенціалу.

Ключові слова: соціальна спільнота, соціальний суб'єкт, свідомість індивіда, свідомість соціальної спільноти, структура свідомості соціальної спільноти, об'єктивація свідомості соціального суб'єкта.

Balanovsky Yaroslav Mykhailovych Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova, 2, Uman, 20301, tel.: (04744) 3-45-82, https//orcid.org/0000-0003-2323-5956

Berzhanir Anatolii Leonidovych Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, St. Sadova, 2, Uman, 20301, tel.: (04744) 3-45-82, https//orcid.org/0000-0002-3224-5008

SOCIOLOGICAL REFLECTIONS ON THE CONSCIOUSNESS OF LARGE SOCIAL COMMUNITIES

Abstract. The article substantiates the theoretical concept of the formation and development of the consciousness of social communities. The significant heuristic potential of the concept of «consciousness of social community» in the process of interpreting the socio-cultural dimensions of the current state of Ukrainian society is proved.

The social mechanism of forming the consciousness of social communities is studied. It is established that the consciousness of a social community is a

systemic integrity of the consciousnesses of those individual social subjects who create such a social community through their interactions, interconnections, interdependencies.

The content of the concept of «consciousness of social community» is defined. The interrelationships of the content of the concepts of «consciousness of social community», «consciousness of individual social subject» are revealed, and the social essence of these interrelationships is analyzed.

The essence of the consciousness of social communities is distinguished, which is a supra-individual qualitative certainty created by the interactions of the three main structural elements of a social community, distinguished by the criteria of the level of cognitive socialization, intensity of social interaction, and potential of social energy.

It is established that the consciousness of a social subject is manifested through actions aimed at satisfying its interests and needs. The appropriate level of consciousness of a social community is determined by the proportion of the structural links of this community, distinguished by the indicators of socio-cultural dimensions. The consciousness of a social community is a dynamic socio-cultural dimension, which fluctuates within a certain range and its poles are the highest and the lowest levels.

The process of forming the consciousness of a social community is analyzed. On the basis of this analysis, the author distinguishes socio-cultural dimensions, the totality of which outlines the outline of the consciousness of a social subject regardless of its species specificity.

It is found that any social community has three groups of individuals as specific links in its structure – the first of them is characterized by the highest, the second – by the average, and the third – by the lowest level of cognitive socialization, intensity of social interaction, energy potential.

Keywords: social community, social subject, individual consciousness, social community consciousness, structure of social community consciousness, objectification of social subject consciousness.

Постановка проблеми. Жорстока, цинічна, нічим не спровокована інвазія московитів в Україну стала причиною не тільки загибелі сотень тисяч цивільних людей, руйнування міст і сіл, нищення економічного потенціалу. У цій війні, що триває уже більше десяти років, українську громадянську спільноту, або, іншими словами, український демос, логічно обґрунтовано, методологічно вірно буде тлумачити цілісним суб'єктом соціальної дії. А самі ці дії цілком слушно вважати формою виявлення того, наскільки раціонально їх зміст задовольняє актуальні інтереси і потреби цього суб'єкта.

Дослідження кореляції дійсних, сутнісних інтересів і потреб українського демосу із змістом його дій, спрямованих, здавалося б, на задоволення цих інтересів і потреб призводять до сумних висновків. Безвідносно до мети, дії українського демосу за своїм змістовим наповненням і наслідками деколи стають причиною інтоксикації соціального середовища його існування. Тобто, такі дії катастрофічно погіршують соціальне, економічне, політичне, безпекове, культурне середовища, у яких існує цей соціальний суб'єкт. З цієї причини такі його дії неможливо ідентифікувати інакше як специфічну форму соціальної патології.

Визначальним виміром такої форми соціальної патології методологічно вірно буде назвати критично низький рівень свідомості цієї соціальної спільноти, який, у свою чергу, стає причиною хибних, позірних, неадекватних суб'єктивних, абстрактних, ідеальних образів дійсності. Такі образи, відповідно, об'єктивуються у діях, що погіршують становище суб'єкта цих дій.

Емпірична фіксація об'єктивного факту описаної вище форми соціальної патології вказує на наявність в українського демосу гострої, актуальної, а у часі національно-визвольної війни смертельно небезпечної для нього соціальної проблеми – критично низького рівня свідомості. Вона, безперечно, обумовлює необхідність наукового вивчення структури, характеристик окремих ланок, механізму цієї форми соціальної патології з метою розробки соціальних технологій мінімізації її токсичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначальну роль у дослідженні найрізноманітніших аспектів, властивостей, проявів, рівнів розвитку явища свідомості соціальних спільнот є праці класиків соціологічної науки М. Вебера, Е. Дюркгейма, П. Сорокіна та інших.

Дослідження різних ракурсів цієї проблеми знаходимо у розвідках українських соціологів В. Тарасенка, С. Макеєва, І. Рущенка, Н. Черниш, В. Паніотто, В. Танчера, В. Пилипенка.

Метою статті є обґрунтування теоретичної концепції свідомості соціальної спільноти. Ця концепція розкриває нові соціокультурні виміри соціальної реальності, забезпечує українському демосу можливості залучення нових ментальних ресурсів для боротьби проти агресії московитських загарбників.

Виклад основного матеріалу. Загальновизнаним у соціології є положення, згідно із яким суб'єктами соціальної взаємодії, серед іншого, вважаються окремі індивіди, соціальні спільноти, інституційні утворення тощо. Уже саме визначення «суб'єкт соціальної дії» означає – той, хто ним є, має атрибутивну властивість, здатність до логічного абстрактного мислення, творення суб'єктивних абстрактних ідеальних образів. Їх

змістом, зокрема, постає специфіка сутності, структури соціального середовища, у якому здійснюються взаємодії, місце у цьому середовищі кожного із учасників цього процесу, їх інтереси і потреби, які визначені цим місцем, мотиваційна структура та вектор дій тощо. Адже тільки за цієї умови стає можливою соціальна суб'єктність і, таким чином, соціальна взаємодія.

У свою чергу, здатність до логічного абстрактного мислення засвідчує наявність у соціальних суб'єктів свідомості. Іншими словами, соціальна свідомість та соціальна суб'єктність знаходяться у нерозривному взаємозв'язку, складають своєрідний континуум. Соціальна суб'єктність постає функцією свідомості, а свідомість – формою виявлення соціальної суб'єктності. Соціальний суб'єкт – чи то інститут, чи соціальна спільнота, чи окремий індивід – стає можливим тільки за умови достатньо високого рівня розвитку його свідомості.

Учені обґрунтовують тезу, згідно із якою свідомість – це потенція кожного окремого індивіда. Наприклад, вітчизняні науковці подають таке її тлумачення: «Свідомість – специфічний прояв духовної життєдіяльності людини, пов'язаної із пізнанням, яке робить відомим (свідомим), знаним зміст реальності, що набуває предметно-мовної форми знання. Свідомість відрізняється від «несвідомих» проявів духовного життя тим, що не опредметнюється безпосередньо у знанні. Свідомість як діяльнісний, а не субстанційний феномен має здійснюватися в актах трансцендентального спрямування – інтенції на зовнішній світ, що результуються в якісно розмаїту мовно-опредметнену систему значень. Останні набувають онтологічного статусу об'єктів – матеріальних чи ідеальних, дійсних чи можливих (або належних), теперішніх чи минулих (майбутніх), конкретно-емпіричних чи абстрактно-загальних, дійсних чи уявних (фіктивних, ілюзорних, фантастичних)» [1].

На думку Г. Козловської [2], свідомість – властива лише людині форма осмислення об'єктивної дійсності та свого власного буття, засіб її відношення до світу та самої себе.

Розглядаючи сутнісні характеристики особистості, О. Вознюк [3] стверджує: «Свідомість є необхідною та достатньою умовою актуалізації людської особистості – вільної, самодетермінованої, самореферентної сутності як мети та вищого етапу розвитку людини (порівняймо з ноосферою як метою та вищим етапом розвитку людства)».

Ці та інші наукові інтерпретації містять два аспекти, які є важливими для нашого дослідження. По-перше, свідомість пояснюється функцією кори головного мозку. Іншими словами, свідомість знаходиться у діалектичному взаємозв'язку із певним субстратом, певною матерією, адже кора головного

мозку є матеріальним утворенням. Свідомість неможлива за межами цієї матерії її буття неможливе незалежно від цієї матерії. Однак свідомість не зводиться до характеристик тієї матерії, функцією якої вона є, – свідомість щось якісно інше, ніж кора головного мозку людини. Адже певна сутність – це щось таке, що якісно відрізняється від її функцій. Водночас, свідомість, яка є функцією кори головного мозку, виявляється через суб'єктивні абстрактні ідеальні образи, які транслюються за її межі та мають буття у певних формах об'єктивації цих відображень. Породжені свідомістю образи мають символічне у певних формах об'єктивоване буття за її межами і не залежно від неї. Тобто, важливо розуміти усю складність зв'язку свідомості як з корою головного мозку (свідомість не може існувати за межами цієї матеріальної форми і не залежно від неї), так і з суб'єктивними абстрактними ідеальними образами, які хоча й творяться свідомістю, але можуть об'єктивуватися у певних символічних формах і тому існувати за межами суб'єктивної свідомості й незалежно від неї.

По-друге, емпіричним індикатором наявності свідомості, рівня її розвитку у того або того соціального суб'єкта стає зміст тих суб'єктивних абстрактних ідеальних образів, які він об'єктивує своїми діями, вчинками, поведінкою, дискурсом тощо. Іншими словами, і сама свідомість, і рівень її розвитку у соціального суб'єкта виявляється у його взаємодії з іншими соціальними суб'єктами. Зважаючи на те, що дії соціальних суб'єктів спрямовуються на задоволення їх потреб, то і сама ця властивість, і рівень її розвитку у кожного соціального суб'єкта об'єктивується у діях, спрямованих на задоволення множини його потреб. Тут важливо підкреслити – рівень розвитку свідомості соціального суб'єкта безвідносно до його видових особливостей (індивід, соціальна спільність, соціальний інститут) виявляється через те, наскільки ефективно своїми діями він задовольняє інтереси і потреби, що розрізняються на приватні, групові та суспільні.

Пояснення дій соціального суб'єкта як форми виявлення рівня його свідомості навертає до здійснення іншої пізнавальної процедури – осмислення взаємозв'язку свідомості із її функціями. Як уже було зазначено у нашому дослідженні, свідомість розуміється, по-перше, атрибутивною властивістю соціального суб'єкта. Причому соціальними суб'єктами є і окремі індивіди, і соціальні спільноти, і соціальні інститути. По-друге, сутністю цієї властивості є здатність кори головного мозку індивіда творити абстрактні ідеальні образи, отже суб'єктивні ідеальні відображення об'єктивних явищ, процесів тощо як середовища зовнішнього (явищ, процесів тощо у цьому середовищі) стосовно неї, так і внутрішнього (тобто, становища власне самого індивіда, як середовища

перебігу явищ і процесів тощо), і таким чином абстрактні ідеальні образи самої себе.

Тут важливо підкреслити, свідомість – це здатність кори головного мозку не тільки творити відчуття та сприйняття надіслані до неї рецепторами. Йдеться про вищий рівень, – творення образів. І. Савицька [4] вважає: «Поняття свідомості є інтегруючим ключовим поняттям для аналізу взаємин людини з дійсністю, світом, характеристики однієї з фундаментальних властивостей високоорганізованої матерії, яке полягає в активній, творчій здатності людини як соціальної істоти зображувати і пізнавати об'єктивний і суб'єктивний світ у формі ідеальних образів. Свідомість слід розглядати не тільки як джерело різноманітних знань про світ, а й як органічну і діяльну частину цього світу».

Поняття образу трактується тут у широкому розумінні як відображення об'єктивної реальності за допомогою абстрактного мислення. Тобто, соціальну суб'єктність забезпечує здатність кори головного мозку творити абстракції, суб'єктивні абстрактні ідеальні образи, якими є, по-перше, цілісні сукупності найзагальніших властивостей, а, по-друге, відносно вузькі, виокремлені, вихоплені із цілісної сукупності властивостей певного предмета його характеристики, що самі по собі ні у першому, ні у другому випадках не мають об'єктивного буття.

Дослідження у галузі нейрофізіології переконують, свідомість – це потенційна здатність індивіда. Атрибутом індивіда є кора головного мозку функцією якої є творення суб'єктивних абстрактних ідеальних образів об'єктивних предметів. Однак, зрозуміло, що будь-яка соціальна спільність, груповий, інституційний соціальний суб'єкт не має власної, тобто такої, яка існує окремо, відособлено від індивідуальних кори головного мозку, здатної творити суб'єктивні абстрактні ідеальні образи. А це означає існування певної дилеми: або соціальна спільнотанеспроможна творити ідеальні образи, або свідомість соціальної спільноти має іншу природу, ніж свідомість окремого індивіда. Тобто, або соціальна спільнота не може бути соціальним суб'єктом, або свідомість соціальної спільноти має буття у іншій, надіндивідуальній формі, а, отже, вона є надіндивідуальним соціальним суб'єктом.

Констатація цієї дилеми стає підґрунтям для формулювання гіпотези: свідомість соціальної спільноти має буття у специфічній надіндивідуальній формі та виявляється через дії цієї спільноти як соціального суб'єкта, що спрямовані на задоволення її інтересів та потреб. Доведення цієї гіпотези відбуватиметься через пояснення, по-перше, того, яким змістом наповнюється поняття «соціальна спільнота», по-друге, як можлива свідомість соціальної спільноти або, іншими словами, опису структури та механізму творення свідомості соціальної спільноти.

Особливість формування соціальних спільнот полягає у впливі майже кожного з складових факторів на процес функціонування та характер їх подальшого розвитку. Так, скажімо, важко недооцінити вплив особливостей різних сфер життєдіяльності, рівня кваліфікації, статевих, виховних чи інтелектуальних здібностей членів соціальних спільнот на успішність їх функціонування та перспективи подальшого розвитку. Звісна річ, що вихідний рівень кваліфікації, вікові, статеві, статусні, моральні, фінансові та інші базові складові діяльності виробничих, наукових, мистецьких або ж навчальних колективів принципово інакше впливатимуть на успішність їхнього функціонування [5, с. 111].

Природа свідомості соціальних спільнот, як ми уже зазначали, визначається системним характером цих утворень як сукупності людей, що здійснюють соціальну діяльність, беручи участь у соціальних процесах. Іншими словами, соціальна спільнота – це системне об'єднання, цілісність людей, де кожен окремий індивід виступає у якості суб'єкта соціальної дії.

Звернемо тепер увагу на інший аспект суспільного буття людей, який полягає у тому, що існування кожного окремого індивіда можливе через задоволення низки його інтересів і потреб. Як мотиви соціальних дій, інтереси й потреби розрізняються на приватні, колективні, суспільні. За критерієм безпосередності вони у такий спосіб дистанціюються від буденного життя індивіда, і, таким чином, актуальність приватних, колективних і суспільних потреб є різною.

Приватні потреби є буденними, щоденними необхідностями кожного окремого індивіда, супроводжуючи його постійно, нагадуючи йому про себе відчуттям дискомфорту, спричиненим тим, що вони невирішені. На відміну від них, колективні потреби торкаються окремої особи рідше, вони є своєрідним «небом», до якого індивіду не завжди вдається «дотягнутися». Так само «небо колективних потреб» не завжди дотягується до свідомості особистості.

Між приватними і колективними потребами соціального суб'єкта лежить різної відстані соціальний простір. Ще більшою ця відстань є між індивідом та суспільними потребами або, іншими словами, потребами соціальної спільноти. Якщо застосувати таке порівняння, – «вага» приватних потреб покладається на плечі тільки однієї особи, жодного іншого індивіда, принаймні безпосередньо вони не стосуються. Ця вага відчувається набагато інтенсивніше, ніж вага колективних і суспільних потреб.

Колективні потреби є потребами хоча й відносно малочисельної, однак усе ж таки групи людей. Вони стосуються кожного із представників колективу. Цього типу потреби «лягають» не на одну окрему людину, а на певну множину людей. З цієї причини колективні потреби справляють менший тиск, менший дискомфорт, ніж потреби приватні.

Чисельність людей у соціальній спільноти є ще більшою, ніж у колективі. У ракурсі нашого наукового пошуку це означає ще більшу соціальну дистанцію між потребами кожного окремого індивіда та загальними потребами цієї великої спільноти людей. З цієї причини вага загальних потреб соціальної спільноти, тобто, суспільні потреби справляють ще менший тиск на кожного окремого індивіда із цієї спільноти. Відповідно, кожний окремий індивід зазнає ще меншого мотиваційного тиску щодо задоволення потреб соціальної спільноти.

Між окремим соціальним суб'єктом та колективними і суспільним потребами існує специфічний порівняно із приватними взаємозв'язок. Відстань між окремою особою та колективними і суспільними потребами чимраз більша, отже, ці потреби рідше торкаються індивіда, вони щоразу менше тиснуть на нього своєю вагою. Взаємозв'язок між індивідом та його колективними і суспільними потребами усе більшою мірою стає складнішим. Для його усвідомлення окремим соціальним суб'єктом потрібно прикладати більше інтелектуальних зусиль, тут потрібен вищий рівень розвитку свідомості.

Як колектив, так і соціальна спільнота складається із взаємодій, взаємозв'язків, взаємозалежностей окремих індивідів. Ці індивіди розрізняються між собою за великою кількістю соціальних вимірів. Водночас, у контексті наукового пошуку за близькими значеннями того або того соціального виміру вони можуть групуватися. Тобто, і колектив і соціальна спільнота мають у своїй структурі групи людей, близьких за певними конкретними величинами соціальних вимірів. Разом із цим, за цим виміром така група відрізняється від інших груп, де величина різниці виміру є істотно великою. Для нашого дослідження такими важливими вимірами є: рівень когнітивної соціалізації, рівень інтеракційної активності, певний потенціал соціальної енергії або, іншими словами, вольовий рівень.

Пояснимо сутність цих вимірів детальніше. Кожен окремий індивід є біологічним організмом, який має певні біологічні (генетично визначені) характеристики. На підґрунті них формуються, розвиваються соціальні виміри. Серед цих вимірів значущим є рівень когнітивної соціалізації.

У науковій літературі визначено, що когнітивна модель соціалізації, засновником якої був Ж. Піаже, побудована на ідеї, що поведінка особистості детермінована її знаннями, а їх сукупність утворює в її свідомості своєрідний образ (картину) довкілля. Саме ця картина світу, а не сама реальність, керує поведінкою людей. При цьому головний аспект соціалізації – процес навчання мислення, розвиток пізнавальних, моральних та емоційних структур особистості. Відповідно до цієї моделі, когнітивна соціалізація відбувається в кілька стадій, кожна з яких окреслюється новими навичками, що обмежують навчання людини [6, с. 18].

Отже, генетично визначені характеристики індивіда дозволяють йому піднятися або до найвищого рівня когнітивної соціалізації, максимально високо розвинути свою здатність до абстрактного логічного мислення, або зупинитися на нижчих етапах. Рівень когнітивної соціалізації індивіда, однак, визначається не тільки його генетичними параметрами, – на нього визначальний вплив справляє також і соціокультурне середовище, у якому здійснюється соціалізація, особливо на її первинному етапі.

Кожного окремого індивіда характеризує певна інтенсивність соціальних взаємодій з іншими індивідами, або, іншими словами, певний рівень інтеракційної активності. За цим критерієм індивіди також об'єднуються у групи високої, середньої та низької соціальної активності.

Нарешті, атрибутом кожного окремого індивіда є певний потенціал соціальної енергії як системної психологічної цілісності ідеального прагнення, бажання, воління соціального суб'єкта та його відкритої дії, генерованої ним [7, с 1245]. На підґрунті цього критерію індивіди розрізняються на групи індивідів із високим, середнім та низьким енергетичним потенціалом.

Кожен із трьох названих вище вимірів може комбінуватися у будь-яку пропорцію з іншими вимірами. Це означає, і у колективі, і у великій соціальній спільноті можна виокремити групи із такими характеристиками:

– першу групу характеризує четвертий рівень когнітивної соціалізації з максимально високою інтеракційною активністю, найвищим енергетичним потенціалом. Елементи цієї структури соціальної спільноти самостійно усвідомлюють життєву важливість суспільних потреб, генерують максимальну енергію для привнесення цього усвідомлення шляхом максимально високої інтеракції до свідомості індивідів із другої та третьої груп;

– друга група складається із індивідів третього рівня когнітивної соціалізації, середнього рівня інтеракційної активності та середнього енергетичного потенціалу. Ця структурна ланка нездатна самостійно усвідомити складність взаємозв'язків окремих та суспільних потреб, але вона може під впливом першої групи генерувати максимальну для неї соціальну енергію для дій, спрямованих на задоволення потреб великих соціальних спільнот;

– до третьої групи будуть віднесені індивіди із когнітивною соціалізацією, нижчою третього рівня, ступенем соціальної активності нижче середнього та мінімальним енергетичним потенціалом. Така група індивідів виявляється неспроможною усвідомити взаємозв'язок приватних та суспільних потреб навіть під впливом першого елемента. Їх мінімально низький потенціал соціальної енергії не дозволяє їм чинити будь-які дії, отже, демонструвати хоча б мінімальну соціальну активність, спрямовану на задоволення суспільних потреб.

Національна безпека українського демосу визначається пропорцією виокремлених теоретичним аналізом і названих вище елементів його структури. Українство тільки тоді зможе максимально ефективно реалізовувати свої суспільні потреби, коли перша і друга ланка його структури складатимуть переважну частину чисельності тієї соціальної спільноти, якою є український народ.

Висновки. Свідомість будь-якого соціального суб'єкта, зокрема, соціальної спільноти виявляється у змісті його соціальних дій, спрямованих на задоволення потреб цього суб'єкта соціальної дії. Рівень розвитку свідомості соціального суб'єкта визначається ступенем адекватністю змісту дії об'єктивним потребам соціального суб'єкта.

Свідомість соціальної спільноти закорінена у її системності, характеристиках структури. Іншими словами, рівень свідомості соціальної спільноти визначається енергетичним потенціалом, рівнем свідомості та інтенсивності соціальної інтеракції, отже, взаємозв'язків, взаємозалежностей першого із другим елементами структури цієї спільноти.

Україні у часі національно-визвольної війни проти агресора, який багаторазово переважає її чисельністю військ, кількістю озброєнь, економічним потенціалом тощо життєво важливо акцентувати увагу на позитивній динаміці рівня свідомості українського демосу. Тільки таким чином українство і українськість будуть збережені на території нашої держави у її міжнародно визнаних кордонах.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник / гол. Ред. Кол. Шинкарук В. І. Київ: Абрис, 2002. 744 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk. Pdf (дата звернення: 18.10.2024).

2. Козловська Г. В. Організаційна свідомість: діалектика індивідуального і суспільного : дис. … канд. Філос. : 09.00.04. Київ, 2006. 195 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42582/Kozlovska (дата звернення: 18.10.2024).

3. Вознюк О. В. Людська свідомість як механізм актуалізації ноосфери на планеті Земля. *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука : під час випробувань і надалі* : колект. Монографія / до 161-річчя від дня народження В. І. Вернадського; за загал. Ред. В. В. Рибалки. Київ–Кременчук : NovaBook, 2024. Т. 4. С. 257–309. URL: http://surl.li/yzoqku (дата звернення: 20.10.2024).

4. Савицька І. М. Проблема філософії свідомості: історико-філософський вимір. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Гуманітарні студії*. 2014. № 203(2). С. 16–24. URL: http://surl.li/qmxqjj (дата звернення: 20.10.2024).

5. Решетніченко А. Управління процесами зрілого розвитку соціальних спільнот. *Грані*. 2011. № 3(77). С. 110–113.

6. Галус О. М. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямах, школах. *Збірник наукових праць*. 2009. № 48/2. Ч. ІІ. С. 14–20.

7. Балановський Я. Сутність соціальної енергії як соціально-психологічного феномену. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4(32). С. 1242–1255.

References:

1. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk [in Ukrainian].

2. Kozlovska, H. V. (2006) Orhanizatsiina svidomist: dialektyka indyvidualnoho i suspilnoho [Organizational consciousness: dialectic of individual and social]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

3. Vozniuk, O. V. (2024) Liudska svidomist yak mekhanizm aktualizatsii noosfery na planeti Zemlia [Human consciousness as a mechanism for actualizing the noosphere on planet Earth]. *Noosfera Vernadskoho, suchasna osvita i nauka : pid chas vyprobuvan i nadali – Vernadsky's Noosphere, Modern Education and Science: During the Trials and Beyond (*pp. 257–309). Kyiv–Kremenchuk : NovaBook [in Ukrainian].

4. Savytska, I. M. (2014) Problema filosofii svidomosti: istoryko-filosofskyi vymir [The problem of philosophy of consciousness: historical and philosophical dimension]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia: Humanitarni studii – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Humanitarian studies*, 203(2), 16–24. Retrieved from http://surl.li/qmxqjj [in Ukrainian].

5. Reshetnichenko, A. (2011) Upravlinnia protsesamy zriloho rozvytku sotsialnykh spilnot [Managing the processes of mature development of social communities]. *Hrani – Facets*, 3(77), 110–113 [in Ukrainian].

6. Halus, O. M. (2009) Sotsializatsiia osobystosti: sutnist, kontseptualni pidkhody u naukovykh teoriiakh, napriamakh, shkolakh [Socialization of Personality: Essence, Conceptual Approaches in Scientific Theories, Directions, Schools]. *Zbirnyk naukovykh prats – Collection of scientific papers*, 48/2, 14–20 [in Ukrainian].

7. Balanovskyi, Ya. M. (2024) Sutnist sotsialnoi enerhii yak sotsialno-psykholohichnoho fenomenu [The essence of social energy as a socio-psychological phenomenon]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriia «Psykholohiia» – Scientific innovations and advanced technologies. Series «Psychology»*, 4(32), 1242–1255 [in Ukrainian].